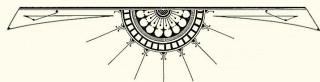

ZACHARIAS TOPELIUS

TILINTEON päivä

JÄ MUITA KERTOMUKSIA

Tilinteon päivä

Zacharias Topelius

Tilinteon päivä

ja muita kertomuksia

Suomentaneet

Anna Järvenpää, Jani Kämäräinen, Mirjami

Lappalainen, Emilia Lehtonen, Miro

Metsämuuronen, Heljä Pitkäkoski, Maija Sakki ja

Marja Uusirasi

FAROS

Suomennokset ovat valmistuneet osana Eeva-Liisa Nyqvistin vetämää työharjoittelukurssia, jonka osallistujat olivat Turun ja Itä-Suomen yliopistoista.

© Suomentajat & Faros-kustannus Oy

Toinen painos (2019)
ISBN 978-952-5710-38-0

Faros-kustannus Oy
www.faroskustannus.fi

Sisällys

Ennenkuulumaton tapaus	7
Herminan tunnustukset	34
Kihlakunnantuomari	58
Nuorallatanssija	99
Pääsiäismunat	130
Rinkelityttö	152
Tietäjän tytär	165
Tilinteon päivä	196

Ennenkuulumaton tapaus

Neuvos Richard Rengel ottaa esiin kellonsa. Se näyttää kuutta.

”Hänen pitäisi olla jo täällä. Luojani, kuinka hän viipyy. Ei kai hän suinkaan ole tullut huonovointiseksi.”

Tauko. Neuvos kävelee levottomin askelin edestakaisin työhuoneessaan. Kello näyttää varttia yli kuutta.

”Ei vieläkään täällä, tämä on kauhistuttavaa. Tunnin päästä saapuvat tanssiaisvieraat, ja millä ilveellä toimitan isännän tehtäväni? Ja tämä odottamaton kassavaje... Säilyttää tyyneytensä, kohteliaan isännän huomaavainen hymy, kantaa sisällään tietoisuutta miltei 3 000 hopearuplan kassavajeesta, vaikka tietää kassatarkastuksen olevan huomenna... tämä on liikaa. Ja Rell viipyy yhä.”

Kello on puoli seitsemän. Neuvos tarttuu kiiwaasti soittokelloonsa.

”Nyström kiirehtii heti neuvos Rellin luokse ja kysyy, onko neuvoksella kaikki hyvin ja salliiko hän minulle kunnian noudattaa sopimustamme.”

Samassa hetkessä neuvos Rolf Rell astuu sisään.

”No vihdoinkin!... Nyström antaa käskyn, ettei salongin kynttilöitä sytytetä vielä puoleen tuntiin. Sulje ovi!”

Herrasmiehet tervehtivät toisiaan ja asettuvat sohvalle. Neuvos Rell ottaa nuuskaa.

”Jumalaton ilma! Veli kaiketi ajoi?”

”Ei, veli tuntee tottumukseni harrastaa liikuntaa. Mutta minun on sanottava tämän olevan kauheaa. Mitä hirmuisin lumipyry, sylen syvyisiä nietoksia ja 15 astetta pakkasta. Katsokaamme, tänään on 17. helmikuuta, kylmyyttä on jatkunut nyt kokonaisen kuukauden ilman suojasäätä.”

”Hmm... kyllä, kyllä, suojasää on jatkunut kuukauden verran ilman pakkasta. Se on hirveätä. Ja nyt elämme jo 17. helmikuuta. Huomenna siis on 18. päivä.”

Neuvos Rell ottaa nuuskaa. Tauko.

”Veli Rengel näkee luonaan tänään suuren seuraapiirin?”

”Ah, ei niin suurta. Ainoastaan 100 läheisintä ystävääni. Luuleeko siis veli lumipyryyn kestävän kokonaisen kuukauden?”

”Veli Rengell ei kenties voi hyvin?”

”Pientä päänsärkyä, mitä mitättömintä, erittäin mitätöntä. Veli sanoo niin muodoin huomenna olevan 18. helmikuuta?”

”Veljellä on silloin mahdollisesti liikeasioita?”

”Ei mitään erityisiä... Eräs mitätön kassatarkastus...”

Neuvos Rell ottaa nuuskaa.

”Saisiko olla nuuskaa?”

”Ei, minä voin melko hyvin. Olen myös täydellisen tyyni tarkastuksen suhteen. Liikeasiani ovat vaakaalla pohjalla. Kirjani moitteettomat. Jos veljelle ei kuitenkaan olisi vaivaa siitä, että lainaisi minulle huomenna 2 800 hopearuplaa kuuden prosentin korkoa ja tilani toista kiinnitystä vastaan, niin tunnustan, että tilapäinen ahdinko... olisi torjuttu, ja summahan on veljelleni pikku juttu. Veljen ystävyys...”

”Kaikin mokomin. Ystävytyeni ja arvonantoni veljeä kohtaan ovat niin suuret, että... toivoisin veljen kääntyvän jonkun toisen puoleen. Käteisvarani on tällä hetkellä käytetty, ja (ottaa nuuskaa) olen pahoillani joutuessani kieltäytymään ilosta tehdä tälle veljelleni pikku palvelus. – (Syrjään) Se ja se antaa jotakin lainaa rappeutuneen tilan *toista* kiinnitystä vastaan.”

”Eikö olisi edes pientä mahdollisuutta? Minun on vilpittömästi myönnettävä, että veljen epäävä vastaus asettaa minut mitä tukalimpaan tilanteeseen. Tässä on kyseessä kenties mielenrauhani, kunniani, tyttäreni, ainoan lapseni tulevaisuus, sillä takuu, joka huomenna lankeaa maksettavaksi, saattaa liikeasiani epäjärjestykseen, ja... Celestineni...”

Neuvos Rell ottaa juhlavasti nuuskaa.

”Harkitsen asiaa, sillä se koskee naisihmistä. Se tulee olemaan minulle vaikeaa, oletettavasti mahdollonta; mutta kukapa nuorimies ei ilolla uhraisi itseään pienen ihastuttavan Celestin tähden? Jos minulla, ei näin vähäpätöisen palveluksen avulla, vaan todellisen kiintymykseni avulla, olisi toiveita voittaa hänen suosionsa ja mahdollisesti myös jotakin muuta, niin olisin valmis hankkimaan veljelle mainitun summan, jos minun olisi myös sen lisäksi, kuten runoilijoiden, lainattava hopeaa kuulta ja kultaa aamuruskolta.”

”Onko veli tosissaan?”

”Sallikaamme puhua ilman verukkeita. Olen vielä vähentymättömien voimieni päivissä. Olen leski, se pitää paikkansa; vaimoni kuoli ainoastaan kahden avioliittovuoden jälkeen ja ainoa hedelmä siitä, poika, katosi kesällä 1830 yhdentoista vuoden iässä Välimeren-matkalla. Olen siis yhtä kelvollinen kuin nuorimies, minulla on keinoja, arvoa ja syntyperä, pidän Celestineä viehättävänä. En ymmärrä, miksi hän kieltäytyisi liittämästä 19 vuottaan minun 59 vuoteni kanssa.”

”Olen täysin samaa mieltä veljen kanssa. Vain tuo pieni 40 vuoden ero... Veli tuntee tyttöjen oikeut...”

”Lempein palvelijani, en haluaisi millään muotoa häiritä. Olisin luullut, että säilyneet elinvoimani olisivat pikemminkin herättäneet Celstinessä suosion kypsempää ikääni kohtaan; jos olen pettänyt itseni, toivon saavani sen anteeksi.”

”Mutta parhain, kallisarvoinen veljeni...”

”Mitä tulee kyseessä olevaan pieneen ystävänpalvelukseen, aiheuttaa minulle suurta tuskaa, etten pysty kohtaamaan veljen toiveita, mutta tällä hetkellä minun on todellakin mahdotonta olla rahallisesti avuksi. Veli keinoineen tuskin koskaan jää ahdistukseen, ja kassatarkastuksen suhteenhan veli on täysin tyyni.”

”Tosin... se tarkoittaa... olettaisin... mutta yhtä hyvin varmuuden vuoksi... pyydän anteeksi itsepintaistauttani, mutta eikö veli voisi järjestää asiaa kaikesta huolimatta? Kiinnitys ei varmaankaan ole tyydyttävä. Haluan lisäksi jättää veljelle valtuudet nostaa seuraavan neljänneksen palkastani.”

”Se on minulle mahdotonta. Saisiko olla hieman nuuskaa?”

”Mahdotonta? Veljen varoilla? Joten paljastettakoon: hirmuinen vaara uhkaa minua, minun kunniaani, omieni tulevaisuutta. Hieman joulun jälkeen minulle toimitettiin lainhaku 2000 hopearuplan takaus sitoumuksesta. Alun perin meitä oli kolme takuumiestä; yksi kuoli, yksi teki konkurssin; ainoastaan minä jäin jäljelle kantamaan vastuun kaikkien kolmen puolesta. Mitä minun olisi tullut tehdä? Tehdä konkurssi, myös minun? Se olisi ollut viisainta. Paha riivaaja viekoitteli minut, anastin kassan...”

”Todellako? Sitä ei voi puolustaa. Suo anteeksi, mutta veljen tuloilla... Veljen vuositulot lienevät seitsemän tai kahdeksan tuhatta.”

”Ja talouteni maksaa minulle 9000. Päättelä itse.”

”Mitä minä kuulenkaan?” Ja minun pitäisi pelastaa sinut tästä kestävämmästä taloudenpitotavastasi. Tämä loisteliaisuus, joka on takaussitoumusta suuremmassa määrin syössyt veljen liiketoimet perikaatoon. Kiitän suuresti kunniaasi.”

”Rell, sinä olet kova, sydämetön ihminen!”

”Kyllä, kyllä, voin hyvin uskoa sen. Jos kieltäytyy kannustamasta hutilointiin, ylellisyyteen ja valtion omaisuuden anastamiseen, saa kuulla olevansa kova, sydämetön...”

”Lakkaa! Jos sinä, ainoa joka minua voi auttaa, olet tarpeeksi julma kieltäytyäksesi, säästä minut edes soimauksiltasi!”

”Kuulehan Rengel, olkaamme järkeviä. Jos kassa ei huomenna kello 11 aamupäivällä ole täynnä, olet sinä tuhottu ja kunniaton, se on päivänselvää. Haluan olla jalomielinen sen sijaan, että jättäisin sinut kohtalosi varaan, kuten minun pitäisi. Linaan sinulle summan; huomenna kello 10 se on pöydälläsi.”

”Jalo, oivallinen ystäväni!”

”Älähän kiirehdi. Pelastan sinut ainoastaan yhdellä ehdolla.”

”Mikäli se vain on vallassani, niin varmasti...”

”Olkoon se vallassasi tahi ei, pelastan sinut ainoastaan yhdellä ehdolla. Ehtona on, että tyttäresi antaa minulle kätensä ja kihlauksemme julkistetaan vielä tänä iltana.”

”Hyvä Jumala!”

”Valitse itse! Voisin luulla, että valinta häpäisyn ja loistavan sitoumuksen väillä olisi mitä helpoin.”

”Mutta pakottaa ainokainen lapseni – oi!”

”Kuinka vain veli tahtoo. Saisiko olla nuuskaa?”

”Hän tulisi onnettomaksi... ja minä! Rell, sinä olet julma!”

”Onneton miehen kanssa, joka rakastaa häntä? No, olkoon hän sitten vapaa. En halua langeta hänen vaivoiksensa.”

”Mutta hänellä on ennakkoluuloja sinua kohtaan, hirmuinen vastenmielisyys...”

”Tyttöjen vastenmielisyys – pötypuhetta! Kun hän on muutamana päivänä näyttäytynyt ulkona uusine valjakkoineen, ihailtuna ja kadehdittuna, vastenmielisyys kyllä tasoittuu. Minä tunnen naiset, heille ei ole annettu mitään suurempaa jumalisuutta kuin turhamaisuus. Mutta kello onkin näköjään jo varttia yli seitsemän. Pidempi epäröinti olisi tarpeetonta. Veljen päätös?”

”Ah... vieraat saapuvat! Vielä yhden kerran, armahda onnetonta isää, joka ei ainokaisen lapsensa onnella voi ostaa omaansa!”

”Valitse nopeaan! Kahden sekunnin päästä on liian myöhäistä.”

”Olkoon menneeksi, julmuri! Ota tyttäreni. Hän on kuuluva sinulle vielä tänä iltana. Mutta muista, että sinä tulet olemaan vastuussa hänen onnestaan

Jumalan edessä, sillä... *olen myynyt ainokaisen lapseni 2 800 hopearuplalla!*”

”Hahaha! Kas niin kunnioitettava appiukkonni, ei mitään hölmöjä omantunnontuskia, älä ole naurettava! Myydä – hyi! Ystävyys ystävyyttä vastaan, siinä kaikki. Kuinka olenkaan ikävöinyt nähdä hurmaavaa morsiotani!”

Teidän olisi pitänyt nähdä tanssiaiset, jotka pidettiin Richard Rengelin luona, tuon kunniallisen miehen, joka on juuri myynyt tyttärensä 2 800 hopearuplasta ja joka yhdessä käänteessä voisi olla kunniaton mies huomenna tähän samaan aikaan! Teidän olisi pitänyt nähdä marsalkkojen kimallus sisäänajoporttien vieressä, steariinikynttilöiden määrä ja öljylamppujen hohde, kultaiset univormut, kahisevat silkit, koreat kukkaset, sähköyvät jalokivet, välkehtivät kankaat, julkeat hymyt, tuhlaileva kohteliaisuus. Ja teidän olisi pitänyt nähdä loiston ja naurun keskellä hajamielisen isännän kalpea hahmo: hänen otsalleen ilmestyi yhä uudelleen ja uudelleen tuo pilvi, joka karkottaa kaiken valheellisen ilon. Isännän huomaa-vaisimmassakin hymyssä saattoi nähdä häivähtävän syvän levottomuuden. Olisitte nähneet tämän kaiken ja sanoneet itsellenne: tuolla vanhalla miehellä on kaikesta huolimatta omatunto!

Sillä Rengel ei ollut mikään ilkeä ja sydämetön mies. Hän on yksi niistä tuhansista väliolennosta, joita voi tavata kaikkialla, jotka eivät ole sen paremmin hyviä kuin pahoja, eivät lämpimiä eivätkä kylmiä, ainoastaan penseitä, säyseitä, vailla luonnetta, niin rakkauden kuin vihankin ulottumattomissa, pohjimiltaan vain itseään rakastavia, mutta tottumuksesta ja vaistomaisella hellyydellä läheisiinsä kiintyneitä. Sitä paitsi nämä väliolennot ovat työteliäitä, kunnollisia, säännöllisesti eläviä ihmisiä, jotka eivät tee kenel-

lekään mitään pahaa, kunhan vain heidän annetaan olla rauhassa. Mutta jos he kerran tulevat ärsytetyiksi, kostavat he pikkumaisella pitkävihaisuudella. Rengel oli ollut vakaa liikemies, kunnes hänestä tuli neuvos tai pikemminkin kunnes hänen vaimostaan tuli neuvoksetar. Silloin koittivat loiston päivät, suuret vaatteet elintasosta, jotka ylittivät tulot tuhannella ruplalla vuosittain. Mistä nämä ruplat otettiin, siitä ei neuvoksetar onnekaassa taitamattomuudessaan laisinkaan murehtinut, mutta neuvos sitäkin enemmän. Yltäkylläisyyden kukka oli nyt, kuten aina, kantanut puutteen hedelmän. Ja tästä hedelmästä näytti kehkeytyvän perin karvas, vaikka se oli vielä raakile. Eikö ollut olemassa mitään toista pakotietä pelastukseen kuin Celestinen liittäminen mieheen, jota hän inhosi? Rengel pohti; turhaan! Hänen häpäisynsä näytti olevan väistämätön ilman tätä uhria. Celestinen on maksettava onnellaan vanhempiensa huono taloudenpito. Hänen isänsä lohduttautui sillä, että rakas tytär kuitenkin tekisi ”loistavan naimakaupan”.

Ja näiden huoltentäyteisten ajatusten keskellä, jotka hammassäryn tavoin kalvoivat isännän hyvää mieltä, kantautuivat musiikin sävelet kevyinä, hyväilevinä ja kimmoisina, ja parit liitelivät salongin yli Labitskyn ihka uuden ja ihmeen kauniin Katharinen-valssin tahtiin. Ja Celestine, tuo yhä niin nuori, niin hymyilevä ja lämminsydäminen tyttö, pujahti syrjään vetämään hetkeksi henkeään tiheätahtisilta tanssi-pyynnöiltä. Synkeänä isä kohtasi hänet.

”Minulla on sinulle jotakin sanottavaa, lapseni!”

”Mutta parahin isäni, kaikin mokomin ei noin synkeää ilmettä! Tänä iltana olen onnellinen. Voi, kun isä tietäisi!”

”Mistä on kyse? Joku on kaiketi sanonut, että näytät hyvältä?”

”Ei aivan, mutta... Eikö ole kamalaa, että isälle on sanottava paljon enemmän kuin äidille? Ja tämän jälkeen isä tietää kuitenkin sen ennemmin tai myöhemmin, joten...”

”Joten? Onko ranskasi ääntämistä kehuttu?”

”Ei... että isä ei osaa arvata! Minun on mahdollista sanoa sitä.”

”Tyttö! Ei kai kukaan ole saattanut uskaltaa...”

”Hyvä, parhain, rakastettava isäni, pidän niin suunnattomasti hänestä! En voi elää ilman häntä, voi kunpa isä tietäisi, kuinka suloinen ja hyvä hän on, ja niin kaunis, niin kaunis!”

”No hyvä olen toki, mutta että olisin tullut myös kauniiksi!”

”Aivan kuin isä ei ymmärtäisi minun tarkoittavan erästä toista.”

”Vain puhetta, pikku Celestineni! Oletko kuuliai-nen tyttö?”

”Kyllä, hyvä isäni, lupaan tehdä kaiken mitä isä sanoo, jos isä lupaa minulle jotakin, jota hartaasti pyydän.”

”Saamme kaiketi nähdä. Ja sinä toivot tekeväsi vanhempasi onnellisiksi?”

”Toivonko minä sitä? Oi kyllä, kyllä!”

”Tiedän sen. Siksi olen myös ajatellut sinun on-neasi.”

”Hyvä, hyvä isäni!”

”No niin, anna kätesi neuvos Rolf Rellille!”

”Neuv.. hyi kuinka isä voi laskea leikkiä niin avoi-mesti!”

”Mutta mitä sinulla oikeastaan on Relliä vastaan ihmisenä? Mies parhaissa vuosissaan, erinomaisissa elinvoimissaan, rikas, korkea-arvoinen, sivistynyt ja miellyttävä seuramies, luja luonne... Kun punnitset asiaa oikeamielisesti, tulisi sinun nähdä tämän olevan

suotuisa naimakauppa, jossa on ainekset todelliseen onneen.”

”Kuinka isä voi olla ilkeä ja kiusata! Minäkö ottaisin vanhan neuvoksen! Jospa hän olisi ainoastaan vanha, sillä tunnen vanhoja ukkoja, joista pidän sydämestäni. Mutta niin hirmuinen ihminen, jota kukaan ei oikeastaan tunne, joka kidutti kuoliaaksi ensimmäisen vaimonsa kahdessa vuodessa, joka hylkäsi ainoan poikansa tämän ollessa pieni ja lähetti hänet kajuuttavahdiksi hukkumaan Välimereen... ja hänetkö minun tulisi ottaa?”

”Kaikki tuo on perusteetonta panettelua. Tunnen Rellin. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli sairaalaloinen lapsuudesta asti. Ja jos Rell salli poikansa lähteä merille ja jakaa merimiehen tavallisen kohtalon, niin tapahtui se sen tähden, että poika osoitti vastustamattomia taipumuksia merielämään. Sitä parempi sinulle, ettet saa lapsipuolia. Rellin puolisona sinua odottaa loistokas osa elämässä sekä onni, jonka saavutat miehesi hyvyyden sekä sitäkin enemmän vanhempiesi siunauksen tähden.”

”Ja kaiken tuonko isä sanoo osoittaakseen välittävänsä minusta?”

”Se on syvin tarkoitukseni ja isällinen toiveeni.”

”Ei, kuinka julmaa! Niin kova ei isä voi olla.”

”Naurettava tytär, ethän sinä halua yhden päähänpiston, yhden ennakkoluulon vuoksi tehdä vastoin vanhempiasi? Tiedähän sitten, että kihlauksesi Rellin kanssa julkistetaan jo tänä iltana, minun etuni, minun kunniani vaatii sitä.”

”Isän etu ja kunnia... oi, Jumalani, onko tämä unta?”

”Tarvitsen suostumuksesi, vakuuttuneena siitä, että sen myötä edistät sekä omaa että vanhempiesi onnea.”

Zacharias Topelius (1818–1898) on suomalaisen kirjallisuuden perustanlaskijoita. Tämä kokoelma sisältää Topeliuksen aiemmin suomentamattomia novelleja, jotka kuvaavat elävästi 1800-luvun alun ihmiskohtaloita. Lukija tapaa nuorallatanssijan Turun tuomio-kirkon varjossa, rinkelitytön Helsingin katujen vilinässä ja tietäjän tyttären kaukana Lapissa. Teoksen päättää dramaattinen kertomus ”Tilinteon päivä”, joka huipentuu höyrylaivamatkalla Suomenlahden aalloilla. Topeliuksen mukaansa tempaavat tarinat avaavat uuden näkökulman sekä kirjailijan uraan että siihen Suomeen, jonka keskellä ne syntyivät.

Kokoelma sisältää seuraavat novellit:

Ennenkuulumaton tapaus

Herminan tunnustukset

Kihlakunnantuomari

Nuorallatanssija

Pääsiäismunat

Rinkelityttö

Tietäjän tytär

Tilinteon päivä

FAROS

www.faroskustannus.fi

ISBN 978-952-5710-38-0

9 789525 710380

Kannen kuvitus ja ulkoasu: Kari Salmi / Vaara Grafik